
UTVRDA NUTJAK – PROŠLOST, SADAŠNJOST I BUDUĆNOST – O USPJEŠNOJ SURADNJI TRIJU MUZEJA

BRANKA TEKLIĆ □ Hrvatski pomorski muzej Split, Split

sl.1. Utrda Nutjak nad kanjonom Cetine

Uvod. U Muzeju triljskog kraja od 21. listopada do 21. prosinca 2021., u povodu Dana europske baštine 2021., bila je postavljena izložba naslovljena *Utrda Nutjak – prošlost, sadašnjost i budućnost*, kojom je predstavljena utvrda Nutjak, zaštićeno kulturno dobro Republike Hrvatske i prepoznatljivi simbol grada Trilja, kao i bogate arheološke građe Muzeja triljskoga kraja pronađene upravo na tom lokalitetu. Na svečanosti otvorenja predstavljena je i istoimena publikacija – katalog izložbe.¹

Autorice izložbe i kataloga su Sanja Budić Leto, kustosica, ujedno i ravnateljica Muzeja triljskog kraja; Danijela Petričević Banović, kustosica Muzeja Cetinske krajine – Sinj te Angela Tabak, kustosica i nekadašnja ravnateljica Muzeja triljskog kraja, današnja ravnateljica Gradskog muzeja Omiš.

¹ Sanja Budić Leto, Danijela Petričević Banović, Angela Tabak, *Utrda Nutjak – prošlost sadašnjost i budućnost*, Trilj, 2021.

Izložbu koja nosi karakterističan triljski i cetinski predznak svečano je otvorila izaslanica Ministarstva kulture i medija RH viša savjetnica i konzervatorica Anita Gamulin iz Konzervatorskog odjela u Splitu.

Na izložbi, kao i u popratnom katalogu, predstavljena je utvrda Nutjak, njezina gradnja, povijest, mitovi i legende, prezentirani su dosadašnji rezultati dugogodišnjih arheoloških istraživanja, a neki su od predmeta vrijedne arheološke građe za potrebe izložbe i kataloga prvi put analizirani i sistematizirani te predstavljani javnosti.

Tri muzeja – jedan cilj

Arheološka istraživanja i konzervaciju arhitekture Nutjaka, znamenite utvrde nad kanjonom rijeke Cetine pokraj Trilja, vodio je Muzej triljskoga kraja. Nakon stručne i du-

sl.2. Utrda Nutjak – pogled iz zraka

godišnje brige rođena je ideja o temeljitoj valorizaciji utvrde i predstavljanju rezultata arheoloških istraživanja javnosti. U idejni su se projekt, kojemu je nositelj bio Muzej triljskog kraja, od početka ideje rado uključili i Muzej Cetinske krajine – Sinj i Gradski muzej Omiš, muzeji čiji je zavičaj obilježila rijeka Cetina. Ti muzeji gornjega, srednjega i donjeg toka Cetine čuvaju uspomenu na slavnu Poljičku republiku unutar čijih je sjevernih granica i sagrađena utvrda Nutjak. Osim toga, ravnateljica Tabak i kustosica Petričević Banović bile su dio tima koji je od 2007. do 2011. na tom području provodio arheološka istraživanja.

Muzej triljskoga kraja smješten je u nekadašnjoj župnoj kući, u čijem je prizemlju izložena etnografska zbirka, a na katu postavljena trajna izložba *Tilurij – rimski vojni logor*. S obzirom na to da Muzej na katu raspolaže sa samo 100 m² izložbenog prostora, postavljanje izložbe o utvrđi Nutjak kao trajne izložbe bio je znatan muzeološki izazov. Naime, bila je potrebna privremena intervencija u postav trajne izložbe. Stoga je izložba o Nutjaku bila smještena na lijevom krilu prvog kata. Unatoč tome, izložba je uspješno koncipirana, uzete su u obzir sve prednosti i nedostatci prostora te je na kraju postignut atraktivan vizualni dojam.

Tematske cjeline izložbe uzajamno su povezane, prate impozantnu utvrdu Nutjak od datiranja gradnje sve do danas. Naime, tema je obrađena s obzirom na tri aspekta: gradnju i arhitekturu, povijesni kontekst te etnologiju – legende i mitove, dok arheološki nalazi prate sve tri sastavnice.

Prva je tematska cjelina izložbe postavljena na panoje, na kojima je slikovnim prikazima i tlocrtima utvrde prikazan njezin izgled počevši od gradnje potkraj 15. stoljeća, preko tlocrta prikazanoga na Coronellijevu nacrtu iz 1688., do suvremenog tlocrta iz 2009. i presjeka iz 2012. godine. Objašnjena je tehnika gradnje, razlozi

nepravilna tlocrta Nutjaka, prikazan je izgled prostorija te arhitektonski ulomci, među kojima možemo istaknuti ulomak antičke grede koja je u gradini sekundarno upotrijebljena, a autorice smatraju da je primarno bila upotrijebljena u rimskom vojnom logoru Tiluriju u Gardunu pokraj Trilja.

Druga se tematska cjelina izložbe odnosi na povijesni kontekst izgradnje utvrde i mletačko-osmanlijske sukobe koji su doveli do njezine izgradnje. Naglasak je stavljen na njezina graditelja Žarka Dražojevića, poljičkog kneza koji je poginuo početkom 16. stoljeća u blizini Sinja upavši u janjičarsku zasjedu. Obrađene su i obnove utvrde kroz nekoliko stoljeća.

Posebno se, kao treća cjelina, ističe etnološko blago Nutjaka: obrađene su dvije legende usko vezane za samu utvrdu. Prva je *Legenda o gavranu*, koja se povezuje sa smrću kneza Žarka Dražojevića, a druga je narodna pjesma *Priča o Mamut-agi*, s temom ljubavi Osmanlije Mamuta i mjesne djevojke Jele. Taj je dio izložbe upotpunjen kratkim audio-vizualnim materijalom. Naime, na ekranu je prikazivan dokumentarni zapis o *Legendi o gavranu* snimljen za potrebe izložbe.

Izložbom s oko 160 izložaka i sedam panoa velikih dimenzija znatan je dio pozornosti pridat arheološkim nalazima te su upravo njima potkrijepljene sve tri tematske cjeline izložbe. Na izložbi su prvi put pojedini arheološki nalazi temeljito stručno identificirani i determinirani te predloženi zainteresiranoj javnosti. Sva ta građa svjedoči o kontinuitetu boravka u utvrđi: keramičko i stakleno posuđe, nakit, novac, keramičke lule... Osim prezentiranim relevantnim muzejskim predmetima te panoima s fotografijama, crtežima i tlocrtima, izložba je upotpunjena i drugim pomagalicama – povećalima za lakše uočavanje detalja na izloženim predmetima, ali i spomenutim audio-vizualnim zapisom, tj. kratkim filmom.

Katalog izložbe od 37 stranica, mekog uveza, podijeljen

sl.3. Otvorenje izložbe *Utvrdi Nutjak – prošlost, sadašnjost i budućnost*, 21. listopada 2021.

sl.4. Plakat izložbe *Utvrdi Nutjak – prošlost, sadašnjost i budućnost*

je na tri poglavlja: *Povijest utvrde Nutjak; Arhitektura utvrde Nutjak i stanje istraženosti te Utvrdi Nutjak u narodnoj predaji i legendi*. Nakon tih poglavlja slijedi katalog predmeta s obrađenim i opisanim kataloškim jedinicama, a obuhvaća nalaze keramičkog posuđa, keramičkih lula, staklenih posuda, različite metalne nalaze te numizmatičke nalaze, ukupno njih 49. Na kraju je navedena i relevantna stručna i znanstvena literatura.

Ovom je izložbom i popratnim katalogom na jednome mjestu dan pregled relevantnih spoznaja o smještaju, kontekstu gradnje, arhitekturi i legendama vezanima za utvrdu Nutjak te je objašnjeno njezino značenje, najprije za lokalno stanovništvo, a arheološka je građa sustavno obrađena, analizirana, valorizirana i objelodanjena.

Pedagoško-edukativni program uoči izložbe o utvrdi Nutjak

Izložbi i katalogu 2020. godine prethodio je niz dječjih muzejsko-edukativnih radionica održanih za vrijeme ljetnih školskih praznika pod nazivom *Ljetni praznici u muzeju*. Rezultat tih radionica dvije su objavljene dječje muzejsko-edukativne publikacije: slikovnica *Legenda o Žarku i Nutjaku* te trojezična bojanka *Provedi dan s legionarom Julijem*. Prvoj je cilj bio na djeci prihvatljiv način predočiti kompleksnost jedne ranonovovjekovne utvrde, uz poticanje njihove kreativnosti, mašte, grupnoga rada i likovnog stvaralaštva, a sve, naravno, popraćeno dobrom zabavom. Taj je projekt prepoznalo i Hrvatsko muzejsko društvo te ga je, zajedno s radionicama i navedenim publikacijama za djecu, 2021. godine nagradilo Godišnjom nagradom HMD-a za 2020. u kategoriji pedagoško-edukacijskih programa.

Zaključak. Iako se izložbom prije svega nastojala predstaviti bogata arheološka muzejska građa Muzeja trijskog kraja pronađena na lokalitetu utvrde Nutjak, autorice su uspjele približiti korisnicima atmosferu i život 15. i 16. stoljeća, do sada *pod gomilom kamenja* često skriven posjetiteljima koji šebu ostacima utvrde. Dizajnerskim rješenjem izložbe, audio-vizualnim pomagalom te izdavačkom djelatnošću (uz katalog izložbe, tiskane su pozivnice i plakati) zadovoljena je radoznalost posjetitelja prema utvrdi Nutjak, prepoznatljivom simbolu Trilja i Cetinske krajine, utvrdom koja je nekoć bila puna života, ali nažalost i stradanja, prema tihom spomeniku minulih vremena.

Ovim jedinstvenim projektom i izvrsnom međumuzejskom suradnjom ostvaren je cilj i poruka izložbe i kataloga. Javnosti je predočena vrijedna, zaštićena i

digitalizirana muzejska građa, a objavljene su i dotad nepoznate spoznaje, ponajprije one o arheološkim nalazima koji dosad nisu bili predmetom proučavanja i determinacije. Naime, osim isticanja važnosti i značenja utvrde Nutjak kako za lokalnu zajednicu, tako i za onu širu, europsku, izložbom i katalogom predstavljene su poznate, ali i dosad nepoznate zanimljivosti vezane za monumentalnu utvrdu Nutjak koja je na taj način izvrsno

promovirana kao vrijedna kulturna i arheološka baština Cetinjana i Hrvatske.

Primljeno: 17. lipnja 2022.

NUTJAK FORT – PAST, PRESENT AND FUTURE – SUCCESSFUL COLLABORATION AMONG THREE MUSEUMS

From October 21 to December 21 2021 in the Trilj Local History Museum an exhibition was put on called *Nutjak Fort – past, present and future* at which the familiar symbol of Trilj city was presented, Nutjak Fort, a protected cultural property of the Republic of Croatia, and the rich archaeological material of the Trilj Local History Museum found at that archaeological site. At the opening of the exhibition, a publication of the same name was presented, the exhibition catalogue.

The exhibition and catalogue were authored by curators of three museums: Sanja Budić Leto, curator and director of the Trilj Local History Museum, Danijela Petričević Banović, curator of the Museum of the Cetina March in Sinj and Angela Tabak, curator and former director of Trilj Museum, now director of Omiš Municipal Museum. These museums, of the upper, middle and lower course of the Cetina River, care for the heritage of the famed Poljica Republic within the northern boundaries of which Nutjak fort was built.

The exhibition was divided into three thematic units. The first takes in its appearance, from its construction at the end of the 15th century, its appearance in the 17th, the contemporary ground plan of 2009 and the cross section of 2021. Its construction techniques are explained as are the reasons for its irregular ground plan. The second thematic unit of the exhibition relates to the historical context of the building of the fort, the Venetian-Ottoman conflicts that led to its development. Its builder, Poljica prince Žarko Dražojević is particularly referred to. The third unit highlights the ethnological treasure of Nutjak: two legends closely connected to the fort are related. In this exhibition with its about 160 exhibits and 7 panels a good deal of attention is devoted to archaeological finds and they are actually used in support of all three thematic units. All this material tells of the continuity of habitation of the fort: ceramic and glass vessels, jewellery, coins, clay pipes... The exhibition consisted not only of relevant museum objects, panels with photographs, drawings and ground plans, but also of other aides, magnifying glasses for the easier identification of details on the objects on display, as well as by a documentary audio-visual recording, the short film *Legend of the Raven*. This exhibition and the accompanying catalogue provide at long last in a single place a survey of the relevant information about the location, the context of the building, the architecture and the legends connected with Nutjak fort, and the importance of it for, primarily, the local population. The archaeological material was systematically processed, analysed, evaluated and the results published. Nutjak fort in this manner was excellently promoted as a valuable part of the cultural and archaeological heritage of the people of the Cetina and of Croatia.

sl.5. – 8. Dio postava izložbe *Utvrda Nutjak – prošlost, sadašnjost i budućnost*